

ність правозастосовувача із систематизації, упорядкування суджень про ознаки правопорушення, одержаних у результаті дослідження обставин певного діяння. Така систематизація проводиться стосовно сторін будь-якого протиправного діяння (об'єкта, суб'єкта, об'єктивної чи суб'єктивної сторони) [4, с. 62]. Судження, які відображають окреме діяння, стають взаємозакріпленими, що полегшує процес кваліфікації.

Одержаний у ході юридичної кваліфікації висновок, який оформлюється у виді правозастосовного рішення про застосування до конкретної особи примусових заходів у межах санкції окремої правової норми, підбиває підсумок і є кінцевим результатом правоохоронної форми правозастосовної діяльності.

На підставі аналізу нормативно-правової бази щодо здійснення охоронної діяльності взагалі та правозастосовної зокрема доходимо висновку, що з метою її вдосконалення в Україні доцільно прийняти закон „Про правоохоронну діяльність”, а потім на підставі внесення змін та доповнень до чинних органічних законів обумовити завдання, принципи, структуру, права та обов'язки, відповідальність конкретних інститутів, органів, закладів, що займаються правоохоронною діяльністю в Україні. При цьому внутрішні питання, що належать до сфери правоохоронної діяльності у згаданих інститутах, органах і закладах, можуть бути врегульовані відомчими нормативно-правовими актами за умови їх несуперечності Конституції та чинним законодавчим актам.

Звичайно, в межах однієї статті висвітлити повно і ґрунтовно зазначену проблему доволі складно. Питання підвищення ефективності правоохоронної форми правозастосовної діяльності потребує подальших наукових розробок як з боку фахівців теорії права, так і з боку представників галузевих юридичних наук.

Список використаної літератури:

1. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР. – Воронеж, 1976.
2. Заець А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К., 1999.
3. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України. – К., 2003.
4. Кудрявцев В.Н. Закон, поступок, ответственность. – М., 1986.
5. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1974.
6. Явич Л.С. Общая теория права. – Л., 1976.

Надійшла до редакції 09.02.2012

КУЧУК А.М.,
кандидат юридичних наук, доцент
ГОГА А.М., курсант
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.5+342.7

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ: УКРАЇНА ТА ЄВРОПА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Розглянуто підходи до розуміння гарантій прав людини, що склалися в Україні та Європі. Зазначено, що гарантією реалізації прав людини є сам індивід (для якого характерна права культура, правова активність), який разом з іншими створює постійного опонента публічній владі – громадянське суспільство. Акцентовано увагу на необхідності переосмислення ідеологічних догм у цій сфері.

Ключові слова: гарантії прав, гарантування, права людини, правова культура, правовий поліцентризм.

Рассматриваются подходы к пониманию гарантий прав человека, которые сложились в Украине и Европе. Отмечается, что гарантией реализации прав человека является сам индивид (которому свойственны правовая культура, правовая активность), который вместе с другими создает постоянного оппонента публичной власти – гражданское общество. Акцентируется внимание на необходимости переосмысления идеологических догм в этой сфере.

Ключевые слова: гарантии прав, гарантирование, права человека, правовая культура, правовой полицентризм.

The article deals with approaches of human rights assurance consideration that have formed in Ukraine and in Europe. It is mentioned that the guarantee of human rights realization is an individual himself (for whom law culture and law activity is typical), who together with other individuals is a regular contradictious or to public authorities – civic society. Attention is paid to necessity of reinterpretation of ideological dogmas in this field of studies.

Keywords: *rights assurance, ensuring, human rights, law culture, law polycentrism.*

10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла важливий міжнародно-правовий документ, що проголосив основні права і свободи людини, – Загальну декларацію прав людини. Вона закріпила підґрунтя світового правопорядку в сфері прав людини і на багато років вперед визначила напрями формування відповідного законодавства багатьох держав світу. Положення Декларації отримали свій подальший розвиток у багатьох міжнародних договорах. Так, 4 листопада 1950 р. прийнято Конвенцію про захист прав і основоположних свобод людини. 16 грудня 1966 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла два важливих документи щодо прав людини: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Зазначені документи є обов'язковими для всіх держав, що їх ратифікували, в тому числі й для України. Наша держава не тільки визнала ці документи, а й закріпила їх положення в Основному Законі.

Однак за підсумками 2011 р. Україна у щорічному рейтингу держав за рівнем корупційності «впала зі 134 (2010 рік) на 152 місце, отримавши 2,3 (2010 р. – 2,4) з 10 можливих балів», – зазначається у прес-релізі, поширеному Міжнародним секретаріатом Transparency International у Берліні [1]. Аналітичний підрозділ британського журналу The Economist вчетверте презентував рейтинг демократії держав світу Democracy Index-2011. Україна посіла 79 місце серед 167 держав, погіршивши свої показники порівняно з 2010 р. практично за всіма пунктами. Торік Україна займала 67 місце і перебувала в категорії «неповноцінних демократій», а цього року вона потрапила на першу сходинку в сегменті «гібридних режимів» (за яких вибори проводяться під контролем влади, а цивільних свобод дотримуються частково) [2].

За таких умов особливої уваги потребує дослідження питання реалізації прав людини, втілення приписів юридичних норм у відповідних правовідносинах та, відповідно, тематика гарантування прав. Тобто *актуальність цього дослідження* зумовлюється тим, що хоча права і свободи людини та громадянина і закріплені Конституцією України, однак належним чином не реалізуються, а у багатьох випадках порушуються. Як наслідок, юридична захищеність людини в Україні перебуває на вкрай низькому рівні.

Проблеми теорії та практики гарантування прав та свобод людини і громадянина останнім часом досліджували такі автори, як В.Б. Авер'янов, С.В. Білозьоров, І.Й. Магновський, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович та ін. Необхідно зазначити й те, що за останній період в Україні захищено низку дисертацій, які містять науковий аналіз окремих аспектів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Однак незважаючи на наявність значної кількості праць з окресленої тематики, стан реалізації прав людини, як вказують наведені вище дані, залишає бажати кращого. До того ж загальною вадою вітчизняних наукових досліджень є те, що вони, як правило, ґрунтуються на позитивістському (нормативістському) підході до розуміння права і, відповідно, обмежуються формально-логічними операціями, покликаними провести максимально глибокий аналіз юридичного матеріалу для його практичного використання в процесі реалізації того або іншого закону. Проте слід зауважити, що юридичний позитивізм не ставить завдання встановлення глибинних зв'язків і взаємодій елементів соціально-правової системи, які виявляються складнішими, ніж формально-правовий аналіз, способами. Тому очевидно, що для юридичної науки необхідно оновлення інструментарію дослідження. Юриспруденції, як і іншим гуманітарним наукам, на новому етапі розвитку в умовах лібералізації суспільних відносин необхідно враховувати новітні досягнення методології, зокрема, положення синергетичної теорії, компаративістичних досліджень тощо.

Тому метою цієї роботи є висвітлення концептів правових гарантій прав людини в Україні та Європі. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі завдання: розглянути розуміння правових гарантій у нашій державі; визначити концептуальні засади гарантування прав в Європі; визначити методологічні напрями сучасних досліджень гарантій прав людини в Україні, реалізація яких дозволить вивести стан захищеності громадян на якісно новий рівень.

Якщо проаналізувати вітчизняний науковий доробок з окресленої тематики, можна встановити таке. Проголошення особистих прав і свобод людини та громадянина є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в суспільстві. Необхідно також створити відповідні умови для реалізації прав і свобод, що повинні забезпечуватися надійною системою їхніх гарантій.

Для гарантування можливості користуватися всіма правами та свободами людини і громадянина держава повинна забезпечити реалізацію конституційних прав і свобод, створити відповідний механізм їх гарантування [3, с. 3]. Основним елементом цієї системи є гарантії, що являють собою цілу низку конкретних засобів, завдяки яким стає реальним ефективне здійснення громадянами своїх прав і свобод, їх охорона та захист від правопорушень. Їх головне призначення полягає в забезпеченні всіх і кожного рівними правовими можливостями для набуття, реалізації, охорони та захисту суб'єктивних прав і свобод.

Роль і значення гарантій прав і свобод особи визначається тим, що вони є важливими чинниками в економічній, політико-правовій, культурній та інших сферах життя суспільства, які створюють умови для реальної можливості здійснення прав і свобод особи. Система гарантій прав і свобод особи є досить складною та розгалуженою. За змістом і видами гарантії права і свободи особи поділяються на загальні та спеціальні. До загальних гарантій належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії, а до спеціальних – правові гарантії прав і свобод особи.

О.Ф. Фрицький зазначає, що правові гарантії – це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості умовам, необхідним для того, щоб кожна людина могла скористатися особистими правами і свободами [3, с. 177].

На думку О.Ф. Скакун, під гарантіями прав, свобод і обов'язків людини і громадянина розуміють систему соціально-економічних, моральних, політичних та юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону і надійний захист [4, с. 202].

Гарантії основних прав і свобод людини і громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов і вимог, які у сукупності забезпечують додержання прав, свобод та законних інтересів особи.

Одним із різновидів правових гарантій прав і свобод людини та громадянина є гарантія їхнього судового захисту.

Для відновлення та захисту своїх прав і свобод людина може звернутися до суду особисто або через свого представника. Потрібно зазначити, що в державі існують також і спеціальні правоохоронні органи (МВС, СБУ, прокуратура та інші), на які покладено обов'язок виявляти порушення прав і свобод людини, охороняти їх від порушень, запобігати правопорушенням, припиняти злочинні діяння проти прав і свобод людини та громадянина, а також відновлювати порушені права людини.

Наразі в Україні немає реально діючих правових гарантій реалізації права засуджених на звернення до суду щодо захисту своїх порушених прав та законних інтересів. Це виражається в тому, що ні кримінально-виконавче, ні кримінально-процесуальне законодавство не містять спеціальних норм, які б з урахуванням особливостей правового та фактичного статусу особи, засудженої до позбавлення волі, встановлювали порядок подання до суду та розгляду судом скарг засуджених осіб на рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень.

Кримінально-виконавчий кодекс не містить чіткої та детальної процедури подання та розгляду скарг засуджених. Крім того, у ньому не передбачено правових гарантій забезпечення принципу рівності сторін. Про декларативність права на звернення засудженого до суду свідчить той факт, що кореспонденція, яку отримують і відправляють засуджені до суду, підлягає перегляду адміністрацією місць позбавлення волі, на що вказує системний спосіб тлумачення ст. 113 Кримінально-виконавчого кодексу України [5]. Отже, створюється ситуація, коли звернення до прокуратури не підлягають перегляду, а звернення до суду підлягають.

Для забезпечення узгодженості норм законодавства України з міжнародними нормами необхідно здійснити аналіз чинного законодавства та законопроектів щодо відповідності стратегічним і тактичним цілям інтеграції України у світове співтовариство, аналіз позитивного чи негативного впливу запровадження в Україні міжнародних норм, визначення умов, пріоритетів та термінів запровадження міжнародних норм у вітчизняне правове поле.

Останнім часом проблема прав людини стала предметом серйозного наукового аналізу.

Але реальних, суттєвих зрушень, незважаючи на те, що українська влада весь час говорить про права людини, немає. Гострота проблеми зумовлюється й тим, що в нашому суспільстві склалася традиція зневажливого ставлення до окремого громадянина, особи, її прав, свобод, інтересів.

Щодо Європи, то слід вказати таке. Права людини (що об'єктивно пов'язані з власністю) є надбанням саме європейської цивілізації. Для Сходу характерний інший світогляд. Окрема людина розглядається як частина цілого – колективу, природи тощо. І саме останнє є, виражаючись категорією К. Маркса, «базисом», який і визначає поведінку особи. Тобто можна говорити умовно про колективні права (а не про права індивіда) або про необхідність підпорядкування людини законам функціонування природи. Хоча вказане і не виключає наявності в особі свободи, але сама свобода розглядається по-іншому. Тому принцип правового поліцентризму дозволяє нам зробити такий висновок. За умови переважання колективної чи державної форми власності, коли людина розглядається як складова (причому неосновна) вищого організму – колективу чи природи загалом – саме останній визначає правила поведінки в суспільстві і, відповідно, створює спеціальні інституції, які забезпечують реалізацію норм в поведінці суб'єктів, застосовуючи в разі потреби примус. Тому для втілення юридичних приписів необхідно створити відповідний механізм. Отже, схематично це можна відобразити таким чином: закріплення правил поведінки (прав людини) у відповідних нормах – визначення процедури реалізації – створення відповідних інституцій – нагляд і контроль. Якщо відсутній один з елементів ланцюжка – зрозуміло, що він не може функціонувати. Права залишаються, навіть якщо вони формально визначені, нереалізованими. Подібна ситуація була характерна і для радянської цивілізації. Залишилось таке положення і в державах на пострадянському просторі.

Однак для Заходу така ситуація є неможливою (на сучасному етапі розвитку). Ключовим елементом у такому суспільстві є індивід і, відповідно, його можливості діяти відповідним чином (права). Основним завданням держави стає максимальне сприяння особі у реалізації її можливостей. Для виконання цього завдання людина передає державі частину своєї свободи. Виконуючи це призначення, держава воліє отримати все більше повноважень і може перетворитися на поліцейську. Гарантією недопущення такого стану, гарантією свободи (прав) людини є постійна правова активність особи: «Коли влада порушує права народу, повстання для народу і для кожної його частини є найсвятішим правом і невідкладним обов'язком» (ст. 35 Декларації прав людини і громадянина 1789 р.) [6]; «якщо ця форма організації влади стає пагубною для цієї мети, то народ має право змінити чи знищити її і заснувати нову владу, яка ґрунтуватиметься на таких принципах і буде так організована, щоб, на думку цього народу, все більше сприяти його безпеці і щастю» (Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки) [7.]

Тобто за такого підходу гарантією реалізації прав людини є правова культура людини і, відповідно, правова активність. Саме людина виступає проти публічної влади, яка порушує свободу першої.

Таким чином, досліджуючи причини нереалізованості прав людини в Україні, необхідно враховувати таке.

По-перше, необхідність застосування принципу правового поліцентризму. Єдиного розуміння права не може бути вже через особливості менталітету народу. Відтак, сліпе запозичення окремих елементів правової системи одного типу іншим можна порівняти з переливанням крові несумісних груп. Україна територіально належить до Європи, проголосила європейський напрям розвитку державності. Тобто превалювати мають права людини, а не права держави. І, відповідно, гарантією реалізації прав людини є сам індивід (для якого характерна правова культура, правова активність), який разом з іншими створює постійного опонента публічній владі – громадянське суспільство.

По-друге, якщо ведемо мову про необхідність удосконалення «механізму захисту...», створення «механізму забезпечення...» і взагалі про будь-який інший механізм, ми звертаємось до Сходу, більш конкретніше – до радянської цивілізації, тобто забуваємо про європейський (цивілізаційний) вибір України.

Контамінуючи ці положення, можна вказати, що гарантування прав людини потребує нагального вдосконалення. Також повинні активно діяти не тільки правові гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина, які закріплені нормами права, але й гарантії, які закріплені соціальними нормами: нормами моралі, моральності, корпоративними нормами, нормами-

звичаями та ін. Правові гарантії не в змозі окремо від інших соціальних норм створити достатньо сприятливі умови для повного забезпечення прав і свобод людини.

Потрібен певний час для того, щоб суспільні відносини відповідали вимогам моралі і поряд з тим вимогам закону. Повинен існувати комплекс правових гарантій прав і свобод громадян, тобто створення можливості, за якої стала б реальною реалізація кожною людиною і громадянином своїх прав та обов'язків.

Список використаної літератури:

1. Transparency International знизил рейтинг України за рівнем корумпованості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://project.ukr-inform.ua/news/33316/>.
2. У рейтингу демократії Україна скотилася до рівня «гібридних режимів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukra-ine/politics/1298180-u-rejtingu-demokratiyi-ukrayina-skotilasya-do-rivnya-gibridnih-rezhimiv>.
3. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. – К., 2003.
4. Скаун О.Ф. Теорія держави і права / Пер.з рос. – Харків, 2001.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3-4. – Ст. 21.
6. Конституція Франції: Декларація прав людини і громадянина та Конституційний Акт 1793 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.com/2011/02/1793.html>.
7. Декларація незалежності Соединенных Штатов Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/S.America/XVIII/1760-1780/Deklac_ne-zavisim/text.phtml?id=4684.

Надійшла до редакції 16.02.2012

ЛАПКА О.Я., кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.5

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ЗУМОВЛЮЮТЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНУ НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ВПЛИВАЮТЬ НА ХАРАКТЕР ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Охарактеризовано фактори, що обумовлюють варіативність інтерпретації сутності та змісту поняття «правова політика» в Україні і, як наслідок, термінологічну невизначеність у понятійно-категоріальному апараті сучасної юридичної науки.

Ключові слова: *правова політика, юридична наука.*

Характеризуются факторы, обуславливающие вариативность интерпретации сущности и содержания понятия «правовая политика» в Украине и, как следствие, терминологическую неопределенность в понятийно-категориальном аппарате современной юридической науки.

Ключевые слова: *правовая политика, юридическая наука.*

Characterized by factors that cause diversity interpretation of the essence and content of the concept of "legal policy" in Ukraine and as a consequence of uncertainty in terminology of modern jurisprudence.

Keywords: *legal policy, jurisprudence.*

Теоретико-правовий аналіз факторів, які обумовлюють термінологічну невизначеність та впливають на характер правової політики в Україні, має сучасне загальнонаукове та практично-прикладне значення. Про актуальність запропонованого аспекту дослідження свідчить факт активного застосування в останні роки словосполучення «правова політика» у законодавстві України [1] та держав близького зарубіжжя [2], а також у авторських творах, наукових виступах учених та загалом у засобах масової інформації [3; 4; 5]. Однак єдиного змістовного навантаження дане правове явище не набуло ні в аспекті понятійно-категоріального статусу в теорії права, ні з боку цільових, засадничих пріоритетів формування та механізму реалізації на практиці. У фахових джерелах справедливо зазначається факт недостатності загальнотеоретичної розробки вказаної проблематики та переважно галузева направленість існуючих праць [6; 7, с. 803].

